

Darba aizsardzības
informatīvi – skaidrojošais
materiāls

Darba drošība, strādājot augstumā

Tagad
mēs esam **inspecta**

A/S Inspecta Latvia
Slokas iela 13 • Rīga LV-1048 • Latvija
Tālrunis 7607900 • www.inspecta.lv

Darba aizsardzība

 VSAA

levads

Darba aizsardzības galvenais uzdevums ir nodarbināto drošības un veselības aizsardzības darbā nodrošināšana. Visos gadījumos, kur vien pastāv iespēja krist no augstāka līmeņa uz zemāku, gūstot savainojumus vai pat zaudējot dzīvību, cilvēku prātus jau kopš senatnes ir nodarbinājis jautājums par drošību.

Latvijā darba aizsardzības prasības, strādājot augstumā, nosaka MK noteikumu Nr.526 "Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu un strādājot augstumā" (pieņemti 09.12.2002.), taču minēto noteikumu prasības nav viennozīmīgi saprotamas un izmantojamas visās uzņēmējdarbības nozarēs.

Kādi normatīvie akti reglamentē darbu augstumā?

MK noteikumi Nr.526 "Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu un strādājot augstumā" uz šo brīdi ir pamatdokuments, kas apraksta galvenās prasības, kas jāievēro, organizējot un veicot darbu augstumā. Ar 2004.gada MK noteikumiem Nr.966 minētajos noteikumos tika izdarītās izmaiņas, kas konkrētās prasības attiecībā par darbu ar sastatnēm, norādot harmonizētos standartus, kurus ievērojot nav nepieciešams veikt aprēķinus par sastatņu stiprību un stabilitāti.

Arī MK noteikumos Nr.92 „Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus” tiek norādīts par būvdarbiem 1,5 metru augstumā un darbu virs ūdens. Turklāt šajos noteikumos ir noteiktas arī prasības darba vietām augstumā vai dziļumā, kā arī prasības, kas jāņem vērā, ieskaitot maksimālo slodzi uz tām (nodarbināto skaits materiālu un aprīkojuma svars, vēja spiediens utt.) un ārējās vides faktoros.

Kas saprotams ar darbu augstumā?

Ar darbu augstumā vajadzētu saprast jebkuru darbu, kuru veicot, pastāv varbūtība, ka nodarbinātajam, nokrītot no darba veikšanas līmeņa uz zemāku, iespējams kaitējums veselībai. Savukārt, ja ir veikti pasākumi, kas krišanu padara par neiespējamu, tad darbs nebūtu uzskatāms par darbu augstumā. Uzskatāms piemērs ir starp ēku stāviem stacionāri ierīkotas kāpnes, kas aprīkotas ar margām - kāpnes, pa kādām mēs ikviens kāpjam vairākas reizes dienā.

Kas ir darbs augstumā saskaņā ar normatīvajiem aktiem?

Saskaņā ar MK noteikumiem Nr.526 "Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu un strādājot augstumā" darbu augstumā saprot darbu, kas tiek veikts 1,5 m un augstāk par līmeni, uz kuru nelaiemes gadījuma rezultātā varētu nokrist nodarbinātais.

MK noteikumu Nr.206 "Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudža profesionālo apmācību" (pieņemti 28.05.2002.) 1.pielikumā norādīts, ka aizliegts nodarbināt pusaudžus, ja

ir iespējama darba izpildītāja krišana no vairāk nekā pusotra metra augstuma;

MK noteikumos Nr.92 "Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus" minēti darbi, kuros iespējama nokrišana no 1,5 m un lielāka augstuma līdz ar vairākiem citiem ir kvalificēti kā būvdarbi, kas rada paaugstinātu risku nodarbināto drošībai un veselībai.

MK noteikumos Nr.527 "Kārtība kādā veicama obligātā veselības pārbaude" (pieņemti 08.06.2004.) skaidrots, ka darbs uzskatāms par veicamu augstumā, ja tiek izpildīts 1,5 m attālumā no grunts, pārseguma vai darba sastatnes virsmas, virs kuras tiek veikti darbi konstrukciju, iekārtu, mašīnu un mehānismu uzstādīšanai, montāžai, ekspluatācijai un remontam. Savukārt, par augstkāpēju darbu uzskata darbu, kas tiek veikts 5 m augstumā no grunts, pārseguma, virs kura tiek veikti montāžas vai remontdarbi, kuru izpildīšanai galvenais darbinieka aizsarglīdzeklis pret krišanu no augstuma visos darba un pārvietošanās brīžos ir aizsargjosta.

Vai ir vēl citi gadījumi, kad darbs uzskatāms par darbu augstumā?

No darba drošības viedokļa darbu augstumā būtu nepieciešams definēt plašāk, jo bīstams varētu būt arī darbs virs šķidrumu virsmas vai virs birstošu vielu virsmas, kaut arī formāli attālums no atbalsta laukuma līdz šādai virsmai būtu mazāks par 1,5 metriem. Iekrītot šķidrumā vai birstošā vielā arī no neliela augstuma, pastāv noslīkšanas (nosmakšanas) un citas briesmas, kas saistītas ar šķidruma vai birstošās vielas īpašībām (piemēram, darbs pie nenorobežota liela āliņģa).

Tāpēc rekomendējams praktiski, veicot darbus virs jebkura šķidruma vai pulverveida (birstošas) vielas, neatkarīgi no augstuma paredzēt aizsardzības pasākumus, kas līdzīgi aizsardzības pasākumiem pret krišanu no augstuma, ja vien pastāv iespēja šķidrumā vai pulverī aiziet bojā/gūt kaitējumu veselībai.

Kādi riski ir saistīti ar darbu augstumā?

Galvenais darba vides risks, strādājot augstumā, ir iespēja nokrist, gūstot dažāda smaguma traumas (tiek sakropļots ķermenis, traumēta apziņa, un, ja arī nelaiemes gadījuma iznākums nav letāls, tad bieži nepieciešami ilglaicīgi un daudz līdzekļus prasoši ārstniecības un rehabilitācijas pasākumi).

Kā otrs būtiskākais risks minama priekšmetu (piemēram, darba aprīkojuma, materiālu u.c.) uzkrišana vai priekšmetu krišana, pagrūžot darbinieku un izraisot viņa tālāku nokrišanu.

Strādājot augstumā, iespējami arī citi darba vides riska faktori, piemēram:

- fiziskas pārslodzes - darbs piespiedu pozā, lokāls muskuļu sasprindzinājums u.c.;
- nepiemērots mikroklimats, darbs nelabvēlīgos laika apstākļos;
- nepiemērota darba virsma - nesakārtota, negluda, nepietiekami izturīga darba virsma, nepiemērotas pārejas no vienas darba vietas uz otru u.c.;
- elektriskās strāvas iedarbība;

- psihosociālie riska faktori - nogurums dienas beigās, saspringti darba termiņi, pārāk garas darba stundas, nepietiekama nodarbinātā apmācība u.c.;
- ķīmiskie faktori, piemēram, impregnēšanas vielas, ar ko piesūcināti koka balsti, krāsas šķīdinātāji būvniecībā, bitumens, strādājot uz jumtiem u.c.

Iespējamos darba vides riska faktoros konkrētajā darba vietā nosaka, veicot darba vides riska novērtēšanu atbilstoši MK noteikumu nr.379 "Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība" (pieņemti 23.08.2001., spēkā no 01.01.2002.) prasībām, kā arī ņemot vērā Darba aizsardzības likuma 6.panta prasības.

Kas ietekmē risku ciest nelaimes gadījumā, strādājot augstumā?

Eksistē trīs veida kritienu cēloņi:

- **organizatoriskie cēloņi** - nepareiza darbu plānošana, piemēram, tehnoloģisko procesu pārkāpšana, darba aprīkojuma ekspluatācijas instrukciju neievērošana darba organizācijā, kolektīvo aizsardzības līdzekļu nelietošana vai to ekspluatācijas instrukciju neievērošana darba organizācijā, nepietiekami apmācītu darbinieku norīkošana darbu veikšanai augstumā, nepietiekama kontrole pār darba drošības prasību ievērošanu, maiņu darbs, darbs nedēļas nogalēs, pārāk garas darba stundas ar īpašu risku maiņu beigās u.c.
- **tehniskie cēloņi** nepareizs vai neprecīzs darba vides riska novērtējums un no tā izrietoša nepareiza vai nepiemērotu aizsardzības pasākumu izvēle, nekvalitatīvi kolektīvie vai individuālie aizsardzības līdzekļi, tehniski nepareiza konstrukciju montāža, nepareiza individuālo aizsardzības līdzekļu lietošana u.c.
- **personiskie jeb individuālie cēloņi** - galvenokārt nosaka darba drošības prasību pārkāpšanu (piemēram, individuālo aizsardzības līdzekļu nelietošana, atrašanās darba vietā alkohola vai kādu citu vielu reibumā, cilvēku pacelšana ar cilvēku celšanai nepiemērotiem pacelšanas mehānismiem, atrašanās bīstamajā zonā (piemēram, zem paceltas kravas) u.c.).

Vai būtiskas ir paša nodarbinātā īpašības?

Nenoliedzami, strādājot augstumā, no drošības viedokļa priekšplānā izvirzās katra cilvēka personīgās īpašības - augums, svars, nogurums, reakcijas laiks, redzes un dzirdes kvalitāte u.c. Nodarbinātā augums būtiski ietekmē uzstādāmo sastatņu augstumu, bet svars - pietiekami izturīgu individuālo aizsardzības līdzekļu izvēli. Savukārt, reakcijas laiku, redzes un dzirdes kvalitāti ietekmē gan nodarbinātā vecums, gan dažādas saslimšanas. Cilvēka kopējās fiziskās spējas sasniedz savu maksimumu 25-32 gadu vecumā, tad, ar tendenci nedaudz pazemināties, paliek samērā stabilas līdz 40-50 gadu vecumam un sāk strauji pasliktināties pēc 55-60 gadu vecuma sasniegšanas. Līdz ar to šeit par parādās kritiskie vecumi jeb vecumi, kuros nodarbinātie biežāk cieš nelaimes gadījumos, strādājot augstumā, t.i., jaunie darbinieki, kuriem būtiski trūkst pieredzes un ļoti bieži arī darba devēju nodrošinātā apmācība darbam augstumā nav pietiekama, kā arī cilvēki pēc 50 gadu vecuma. Šie objektīvie darba drošības faktori darba devējiem būtu jāņem vērā, veicot darba vides riska novērtējumu.

Kurās nozarēs tiek veikts darbs augstumā?

Praktiski ar darbu augstumā var sastapties jebkurā jomā, tāpēc vienmēr izšķirošs ir vispusīgs darba vides riska novērtējums.

Kā svarīgākā nozare minama būvniecība. Tās gaitā pastāv iespēja krist no augstuma jau nulles cikla fāzē izraktajās būvbedrēs un tranšejās, gan no sastatnēm, pastatnēm, darba klājiem, mobiliem torņiem, darba platformām, pagaidu trepēm, no jumtiem, kur tiek veikti dažāda veida darbi, caur nenorobežotiem un nepārklātiem atvērumiem uz jumtiem vai stāvu pārklājumos utt..

Bez tam darbs augstumā bieži vien ir jāveic, veicot jau uzbūvētu ēku apkopi, piemēram, fasādes un logu tīrīšanu, tādēļ ir noteiktas prasības, ka gan logiem, gan virsgaismas logiem ir jābūt projektētiem kopā ar aprīkojumu to tīrīšanai vai jābūt apgādātiem ar aprīkojumu, kas ļauj tos apkopt, nepakļaujot bīstamam riskam nodarbinātos, kas veic darbu vai atrodas logu tuvumā.

Līdzīgi ir noteikts, ka ir jābūt veiktiem pasākumiem, kas novērš nepieciešamību veikt darbus uz jumta un nokļūt uz tā, ja jumta materiāli nav pietiekami izturīgi vai kā citādi var apdraudēt nodarbināto drošību, ja vien netiek izmantots papildu aprīkojums, kas ļauj veikt darbu uz jumta droši.

Veco ēku demontāža arī ir viens no būvniecības paveidiem, kur bieži vien jāveic darbs augstumā, bet kur reizumis izmanto mazkvalificētu, slikti apmācītu pagaidu darbaspēku, kas rāda paaugstinātu risku ciest nelaimes gadījumā.

Kā īpašs darba augstumā paveids varētu būt ražas ievākšana no liela izmēra kokiem, kā arī šo koku vainagu veidošana.

Arī enerģētikā un transporta nozarē nereti veicams darbs augstumā.

Elektropārvades un sakaru līniju balsti ir viens no pagaidu darba vietu piemēriem, bet kā īpašs darba paveids varētu tikt minēts kāpšana koka balstā.

Zvejniecībā un jūrniecībā darba apstākļi reizēm atbilst darba augstumā nosacījumiem.

Kā nodrošināt drošu darbu veikšanu augstumā?

Balstoties uz darba vides risku novērtēšanas rezultātiem, darba devējam nepieciešams noteikt pasākumus, lai:

- nepieļautu nodarbinātā krišanu;
- ja krišana tomēr notiek, to apturētu jau pašā kritiena sākumā, kad krišanas ātrums vēl ir neliels;
- izslēgt priekšmetu krišanu.

Kā svarīgāko pasākumu nepieciešams atzīmēt labi pārdomātu droša darba programmu aizsardzībai pret kritieniem no augstuma, jo tikai rūpīgi noskaidrojot un izpētot situāciju, iespējams noteikt krišanas risku. Tāpēc, izstrādājot darba programmu, risku vispirms iespējams samazināt ar tehniskajiem un organizatoriskajiem pasākumiem nevis individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, kuru pareiza un droša lietošana ir būtiski atkarīga no paša nodarbinātā.

Normatīvajos aktos ir noteikts, ka, ja nodarbinātais ir par 1,5 m lielākā augstumā, tad pastāv kritiena iespēja. Ir divas pamatiespējas:

- novērst bīstamību, t.i., pašu darbu augstumā,
- vai arī nodrošināt pietiekamu aizsardzību pret kritieniem no augstuma:
 - lietojot kolektīvās aizsardzības līdzekļus;
 - lietojot individuālās aizsardzības līdzekļus, ja kolektīvās aizsardzības līdzekļu izmantošana nav iespējama vai, ņemot vērā darba raksturu, nav racionāla;
 - apmācot nodarbinātos, kas veic darbus augstumā.

Kāda apmācība jāsaņem nodarbinātajiem?

Instrukcīzās un apmācībās darba aizsardzībā visiem nodarbinātajiem, kas veic darbus augstumā, pirms viņi uzsāk šo darbu norāda un apmāca:

- kā novērtēt kritiena risku konkrētajā darba vietā;
- kā izvēlēties piemērotāko aprīkojumu konkrētai darba situācijai;
- kā pareizi lietot aprīkojumu aizsardzībai pret kritienu no augstuma;
- kā veikt ikdienas pārbaudi par aprīkojuma atbilstību pirms tā izmantošanas darbā;
- kā izvēlēties drošus enkurpunktus, ko izmantot individuālās

aizsardzības līdzekļu aizsardzībai pret kritieniem piestiprināšanai;

- kā rīkoties katras konkrētās bīstamības gadījumā, piemēram, evakuācijas/glābšanas, ja nodarbinātais pats kādu iemeslu dēļ vairs nevarētu saviem spēkiem droši nokļūt zemē;
- kā sniegt pirmo palīdzību.

Ļoti būtiski ir atcerēties, ka apmācībai jābūt pietiekamai, lai nodarbinātie, izmantojot iegūtās iemaņas un zināšanas, izsniegto aprīkojumu spētu patstāvīgi veikt pasākumus, lai novērstu kritiena risku.

Savukārt papildus tam darba devējiem ir jānodrošina, lai, ņemot vērā attiecīgo darba vietu specifiku, darba vietas, kur veicams darbs augstumā, būtu pieejamas tikai tiem nodarbinātajiem, kas apmācīti, piemēram, ierobežot pieeju kāpnēm, ierīkojot pieejas norobežojumu ar slēdzeni un reģistrējot atslēgu izsniegšanu.

Kādi kolektīvie aizsardzības līdzekļi iespējami?

Svarīgākie kolektīvās aizsardzības līdzekļi ir nožogojumi, sastatnes, pastatnes, platformas barjeras, atveru pārsegi, kā arī aizsargsieti, kuriem ir jābūt pietiekami lieliem un izturīgiem, bet tajā pašā laikā viegli demontējamiem, kad tiek pabeigts attiecīgais darba etaps. Bieži šie kolektīvās aizsardzības līdzekļi ir lietojami īsu laiku, kas izraisa situācijas, kad par “kolektīvās aizsardzības līdzekļiem” tiek izmantotas lentas un virves, kas nav pieļaujams.

Pie kolektīvās aizsardzības līdzekļiem attiecas arī darba aprīkojuma piestiprināšana virvēs, veicot darbus uz jumtiem, kas nodrošina, lai uz jumta esošie instrumenti, materiāli u.c. nekristu un neradītu risku nodarbinātajiem, kas veic darbus uz zemākas virsmas vai pie ēkas pamatnes.

Vai pastāv specifiskas prasības sastatnēm?

Prasības sastatnēm nosaka MK noteikumi Nr.92 „Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus”, kā arī MK noteikumi Nr.526 “Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu un strādājot augstumā”. Specifiskas prasības sastatnēm nosaka MK noteikumi Nr.92 „Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus”:

1. krišanu no augstuma novērš ar piemērotu aprīkojumu, izmantojot izturīgas pārvietojamās platformas ar pietiekami augstu galu un sānu aizsargnožogojumu, kas sastāv no galvenās margas un starpmargas, vai citu līdzvērtīgu aprīkojumu;
2. darbu augstumā drīkst veikt tikai ar piemērotām iekārtām vai izmantojot kolektīvās aizsardzības līdzekļus (piemēram, sastatnes, platformas, drošības tīklus). Ja atbilstoša aprīkojuma lietošana nav iespējama darba rakstura dēļ, nodarbinātajiem nodrošina drošu piekļūšanu darba vietai un apgādā ar individuālās aizsardzības līdzekļiem (drošības virvēm, jostām vai citām nostipriņošām drošības ierīcēm).

Jautājums ir, ko var uzskatīt par pietiekami augstu galu un sānu nožogojumu - “pietiekami augsts”, galvenokārt, ir atkarīgs no nodarbināto auguma. Tāpēc, ņemot vērā “vidējo” Latvijas nodarbināto,

kuru augums ir tuvu 180 cm, margu augšai vajadzētu būt vismaz 100 cm augstumā, bet, ja jāstrādā nodarbinātajiem, kuru augums ir stipri virs vidējā, tad rekomendējams, lai augšējās margas augstums būtu lielāks par pusi no garākā nodarbinātā auguma garuma.

MK noteikumos Nr.526 "Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu un strādājot augstumā" tiek formulētas prasības sastatnēm, piemēram, nosakot gadījumus, kad un kā jāveic sastatņu pārbaude, galvenokārt, ievērojot sastatņu ražotāja noteikto. Ja tiek izmantotas nomātas sastatnes, tad jāpieprasa arī sastatņu ražotāja instrukcijas kopija, lai būtu iespējams veikt pārbaudes atbilstoši ražotāja noteiktajam. Noteikts, ka stiprības un stabilitātes aprēķini sastatnēm nav nepieciešami, ja tās atbilst šādu standartu prasībām:

- LVS EN 12810-1:2004 "Fasāžu sastatnes no rūpnieciski ražotiem komponentiem 1.daļa: Izstrādājumu specifikācija",
- LVS EN 12810-2:2004 "Fasāžu sastatnes no rūpnieciski ražotiem komponentiem 2.daļa: Īpašas metodes konstrukciju projektēšanai",
- LVS EN 12811-1:2004 "Pagaidu darba iekārtas 1.daļa: Sastatnes konstrukcijas prasības un vispārīgais dizains" un LVS EN 12811-3:2003 "Pagaidu darba iekārtas 3.daļa: Slodzes pārbaude" prasībām.

Diemžēl visi šie standarti pagaidām ir pieejami tikai angļu vai vācu valodā.

Kādas ir prasības, strādājot uz jumtiem?

MK noteikumos Nr.92 "Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus" īsi raksturotas galvenās prasības, strādājot uz jumtiem - ja jumta augstums vai slīpums pārsniedz normatīvajos aktos noteiktās normas, tad jāpielieto kolektīvās aizsardzības līdzekļi, kā arī pieprasīts veikt drošības pasākumus, lai nodarbinātie nevarētu izkrist cauri trauslām, neizturīgām virsmām, vai arī uzkāpt uz tām.

Daudz izsmeļošāk darba aizsardzības prasības darbam uz jumtiem, kā arī prasības sastatnēm, sniegtas Valsts Darba inspekcijas 2001.gadā izdotajā bukletā „Darba drošība un veselības aizsardzība būvniecībā”, kā arī ES Darba drošības un veselības aģentūras faktu lapā Nr.49

“Aizsardzība pret krišanu no augstuma. Drošs darbs uz jumtiem”, kas ir pieejama arī latviešu valodā.

Kādi individuālās aizsardzības līdzekļi nodrošina aizsardzību pret kritieniem no augstuma?

Strādājot augstumā, jautājums par individuālās aizsardzības līdzekļiem ir ļoti būtisks. Individuālās aizsardzības līdzekļu izmantošana ir pasākums, ja no riska nav iespējams izvairīties vai to nav iespējams pietiekami mazināt, lietojot kolektīvās aizsardzības līdzekļus vai arī ieviešot darba organizācijas pasākumus, metodes vai kārtību.

Svarīgi, lai katrā konkrētajā gadījumā tiktu izmantoti visatbilstošākie individuālie aizsardzības līdzekļi. Atkarībā no uzdevuma un izmantošanas apstākļiem individuālās aizsardzības līdzekļus aizsardzībai pret kritienu var iedalīt divās lielās grupās:

- kritiena novēršanas sistēmas;
- kritiena apturēšanas sistēmas.

Kā pareizi izvēlēties individuālos aizsardzības līdzekļus pret krišanu no augstuma?

Lai pareizi izvēlētos individuālās aizsardzības līdzekļus, ja konstatēts, ka ar tehniskajiem un organizatoriskajiem pasākumiem nav sasniedzama pietiekama drošība, vai arī pietiekama drošības līmeņa sasniegšanai jāiegulda pārāk daudz resursu ieteicams rīkoties sekojoši:

- analizēt riskus, kurus nevar novērst ar citām metodēm (piemēram, kolektīvajiem aizsardzības līdzekļiem);
- definēt individuālās aizsardzības līdzekļu parametrus, balstoties uz riska novērtējumu;
- izvēlēties ar CE marķētus individuālās aizsardzības līdzekļus, kas piemērots darba vietas (savietojamība ar citu aprīkojumu!) un darbinieka auguma īpatnībām;
- pārskatīt novērtējumu, ja notikušas jebkādas izmaiņas;
- dokumentēt veikto darba vides riska novērtējumu un individuālās aizsardzības līdzekļu izvēli uz tā bāzes.

Papildus tam normatīvie akti pieprasa, lai tiktu veikta arī: nodarbināto informēšana un apmācība, kā arī konsultēšanās ar tiem; pārliecināšanās, ka individuālais aizsardzības līdzeklis:

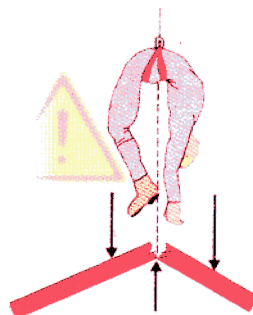
- nodrošina vajadzīgo aizsardzības līmeni;
- pēc pieregulēšanas der valkātājam;
- ir saderīgs ar citiem vienlaicīgi lietotajiem individuālās aizsardzības līdzekļiem;
- veikta atbilstoša apkope, nodrošināta pareiza uzglabāšana.

Kurās situācijās būtu nepieciešams izmantot individuālās aizsardzības līdzekļus pret krišanu?

MK noteikumos Nr.372 "Darba aizsardzības prasības, lietojot individuālos aizsardzības līdzekļus" uzskaitīta daļa no iespējamām situācijām, kurās būtu nepieciešams izmantot individuālos aizsardzības līdzekļus pret krišanu:

- darbs uz sastatnēm un jumtiem;
- dažādi montāžas, remonta un apkopes darbi augstumā;
- darbs mastos un torņos;
- darbs augstos kravas celtnos;
- darbs noliktavās augstās iekraušanas ierīcēs;
- darbs urbšanas torņu augšējos stāvos;
- darbs šahtās, akās, kolektoros un tvertnēs;
- darbs, kas saistīts ar kāpšanu stabā (kokā).

Kā būtiskākā problēma individuālās aizsardzības līdzekļu lietošanā ir situācija, kad saskaņā ar riska novērtējumu būtu lietojami individuālās aizsardzības līdzekļi kritiena apturēšanai, bet tiek lietoti aizsardzības līdzekļi kritienu novēršanai. Pie kādiem rezultātiem var novest, ja kritiena apturēšanai lietotu drošības jostu, uzskatāmi var redzēt attēlā (cilvēka ķermeņa "pārlūšana" līdzīgi veidam, kā pārlūzt koks).

Visur, kur vien ir iespējams kritiens, kā neatņemama kritiena apturēšanas sistēmas sastāvdaļa ir visa ķermeņa ekipējums, kurš atbilst standartam LVS EN 361:2003 "Individuālās aizsardzības iekārtas kritienu novēršanai no augstuma - Pilns ķermeņa ekipējums". Tam ir jābūt attiecīgi marķētam ar CE, norādītu standartu EN 361 un izlaidšanas gadu. Marķējumā pie CE jābūt arī tās notificētās institūcijas numuram, kas ir veikusi visa ķermeņa ekipējuma tipa pārbaudi un veic uzraudzību pār ražotāju. Uzreiz jāatzīmē, ka marķējums ar CE un norāde uz izmantoto standartu EN 361 vēl negarantē, ka konkrētajam darbiniekam to izmantot būs droši.

Ļoti līdzīgas visa ķermeņa ekipējumam pēc EN 361 var būt arī darba pozicionēšanas sistēmas atbilstoši LVS EN 358:2002 "Personiskās aizsardzības līdzekļi kritiena novēršanai no augstuma un līdzekļi darba pozīcijām - Drošības jostas un to elementi". To lietošana ir pieļaujama tikai tad, ja pēc riska izvērtējuma nav jāaptur jau sācies kritiens.

Vai nepieciešams lietot citus individuālos aizsardzības līdzekļus?

Protams, ka jālieto visi tie aizsardzības līdzekļi, kas nepieciešami atbilstoši konkrētajam darbam veidam/vietai veiktajam riska faktoru novērtējumam. Tā, piemēram, strādājot augstumā, gandrīz vienmēr ir nepieciešamas aizsargķiveres un apavi ar purngala aizsardzību.

Taču jāievēro, ka ne visi aizsarglīdzekļi ir vienlīdz piemēroti dažādiem apstākļiem. Parastās aizsargķiveres ar palielu priekšējo nadziņu var nebūt piemērotas darbam šahtās, vēja ģeneratoru iekšējās kāpnēs utt. Šajā gadījumā jāiegādājas aizsargķiveres bez nadziņa, vai arī tādas, kas ir sertificētas valkāšanai gan ar nadziņu uz priekšu, gan atpakaļ.

Kādas obligātās veselības pārbaudes veicamas?

Obligātās veselības pārbaudes veicamas saskaņā ar MK noteikumu Nr.527 "Kārtība kādā veicama obligātā veselības pārbaude" 2.pielikuma prasībām šādām nodarbināto kategorijām:

a) darbiniekiem, kas veic darbu augstumā (darbs uzskatāms par veicamu augstumā, ja tiek izpildīts 1,5 m attālumā no grunts, pārseguma vai darba sastatnes virsmas, virs kuras tiek veikti darbi konstrukciju, iekārtu, mašīnu un mehānismu uzstādīšanai, montāžai, ekspluatācijai un remontam) - reizi divos gados;

b) augstkāpējiem - par augstkāpēju darbu uzskata darbu, kas tiek veikts 5 m augstumā no grunts, pārseguma, virs kura tiek veikti montāžas vai remontdarbi, kuru izpildīšanai galvenais darbinieka aizsarglīdzeklis pret krišanu no augstuma visos darba un pārvietošanās brīžos ir aizsargjosta - reizi gadā.

Obligātās veselības pārbaudes nodarbinātajiem veic vismaz šādi ārsti: arodslimību ārsts, neirologs, oftalmologs, otorinolaringologs. Veicot veselības pārbaudes pirms darba līguma noslēgšanas, jāveic arī ķirurga, psihiatra un narkologa pārbaudes, bet periodisko pārbaūžu laikā šo speciālistu viedoklis un izmeklējumi ir nepieciešami tikai tad, ja ir attiecīgas indikācijas. Jāveic arī sekojoši izmeklējumi: vestibulārā aparāta pārbaude, redzes asuma pārbaude un, ja ir atbilstošas indikācijas, tad arī elektrokardiogramma.

Kas nevar veikt darbu augstumā?

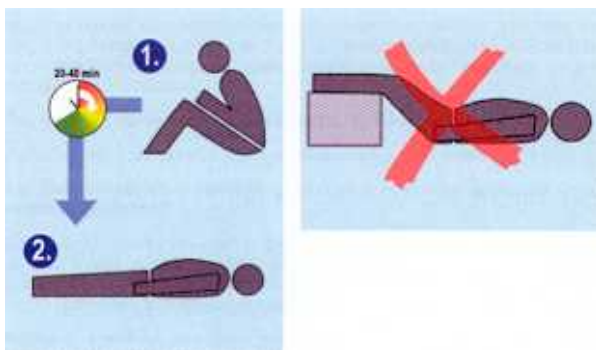
Dažādi veselības traucējumi var būt par pamatu noliegumam strādāt augstumā. Šie veselības traucējumi ir uzskaitīti MK noteikumu Nr.527 "Kārtība kādā veicama obligātā veselības pārbaude" 2.pielikumā.

Papildus tam MK noteikumi Nr.206 "Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudža profesionālo apmācību" nosaka, ka pusaudžiem ir aizliegts darbs, kuru veicot ir iespējama darba izpildītāja krišana no vairāk nekā pusotra metra augstuma.

Kas vēl jāzina, strādājot augstumā?

Darba gaitā, strādājot augstumā, nopietnu un tiešu briesmu gadījumā var būt nepieciešama cietušā evakuācija no augstuma. Tāpēc darba devējam jāparedz, kā un ar kādiem līdzekļiem cietušais varētu tikt droši evakuēts no augstuma, turklāt, ņemot vērā augsto nelaiemes gadījumu risku, darba devējam pietiekamā skaitā jānorīko nodarbinātie, kas apmācīti pirmās palīdzības sniegšanā, evakuācijas pasākumu veikšanā un ka tiem jābūt nepieciešamajam aprīkojumam.

Nodarbinātajiem, kas veic darbus augstumā un ir apgādāti ar kritiena apturēšanas sistēmām, ir jāzina, kā rīkoties, ja notikusi kritiena apturēšana un to pārcietušais nodarbinātais ir savlaicīgi (15-20 minūšu laikā) nogādāts uz drošas pamatnes. Nodarbinātais ir jānovieto sēdpozā ar 90 grādu leņķī saliektiem ceļgaliem. Šādā stāvoklī kritienu

pārcietušajam būtu jāpaliek apmēram 20 minūtes. Pēc šī laika paiešanas ir pieļaujams noguldīt nodarbināto. Taču jāielāgo, ka nekādā gadījumā nav pieļaujams, ja uzreiz pēc evakuācijas nodarbināto noguldītu pozā, kur kājas ir paceltas augstāk par ķermeni.

Kādas ir darba devēja tiesības?

Saskaņā ar Darba aizsardzības likumu darba devējam ir tiesības piemērot disciplinārsodus par darba aizsardzības prasību neizpildi, noteikt papildu apmācību darba aizsardzības jautājumos nodarbinātajam, kurš nav ievērojis normatīvo aktu vai instrukciju prasības, ja šāds pārkāpums nav radījis risku citu drošībai un veselībai. Savukārt Darba likums nosaka, ka, ja darbinieks rupji pārkāpis darba aizsardzības noteikumus un apdraudējis citu personu, vai arī, ja darbinieks nespēj veikt nolīgto darbu veselības stāvokļa dēļ un to apliecina ārsta izziņa, tad darba devējam ir tiesības rakstveidā uzteikt darba līgumu.

Kādi ir nodarbināto pienākumi?

Arī nodarbināto vispārīgie pienākumi ir formulēti Darba aizsardzības likumā (minēti svarīgākie, kas būtiski var ietekmēt riska pakāpi, strādājot augstumā):

- 1) rūpēties par savu drošību un veselību un to personu drošību un veselību, kuras ietekmē vai var ietekmēt nodarbinātā darbs;
- 2) lietot darba aprīkojumu, transportu un citus ražošanas līdzekļus, kolektīvos un individuālos aizsardzības līdzekļus saskaņā ar noteikto dokumentāciju, piemēram, ražotāja instrukcijām u.c.;
- 3) ievērot drošības zīmes, kā arī lietot drošības ierīces, ar ko apgādāts darba aprīkojums un darba vieta, saskaņā ar noteikto dokumentāciju (piemēram, ražotāja instrukcijām) un atturēties no attiecīgo drošības ierīču patvaļīgas iedarbināšanas, mainīšanas vai pārvietošanas;
- 4) nekavējoties ziņot darba devējam, tiešajam darba vadītājam vai darba aizsardzības speciālistam par nelaimes gadījumu darbā, kā arī par jebkuriem darba vides faktoriem, kuri rada vai var radīt risku personu drošībai un veselībai, arī par trūkumiem uzņēmuma darba aizsardzības sistēmā;

5) piedalīties darba devēja rīkotajās instruktāžās un apmācībās darba aizsardzības jomā;

6) apmeklēt obligātās veselības pārbaudes saskaņā ar darba devēja rīkojumu.

Kādas ir nodarbināto tiesības?

Kā svarīgākās nodarbināto tiesības jāmin - nodarbinātā tiesības atteikties no darba veikšanas, ja:

- 1) darba veikšana rada vai var radīt risku nodarbinātā vai citu personu drošībai un veselībai un šāds risks nav novēršams citādā veidā;
- 2) lietojamais darba aprīkojums vai darba vieta nav apgādāta ar nepieciešamajām drošības ierīcēm, vai nodarbinātā rīcībā nav nodoti nepieciešamie individuālie aizsardzības līdzekļi;
- 3) darba veikšana saistīta ar tāda darba aprīkojuma lietošanu, kas neatbilst nodarbinātā profesionālajai sagatavotībai vai darba devēja sniegtajai instruktāžai darba aizsardzības jomā u.c.

Nodarbinātie un viņu pārstāvji var ievēlēt vienu vai vairākas uzticības personas, kas piedalās darba vides riska faktoru novērtēšanā, t.sk., izmantotā aprīkojuma novērtēšanā, veicamo pasākumu plānošanā un efektivitātes pārbaudē, izsaka priekšlikumus, kuru īstenošana novērstu vai mazinātu risku nodarbināto drošībai un veselībai.

Kas kontrolē darba aizsardzības prasību izpildi uzņēmumā?

Darba aizsardzības prasību izpildi uzņēmumos kontrolē Valsts darba inspekcija.

Vai nodarbinātajam ir sociālās garantijas arodslimību gadījumā un situācijās, kad darbā noticis nelaimes gadījums?

Visos legāli noformēta darba gadījumos, nodarbinātajam sociālo aizsardzību garantē LR normatīvie akti. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra piešķir nodarbinātajam, kas cietis nelaimes gadījumā darbā vai saslimis ar arodslimību, sociālās apdrošināšanas ārstniecības, rehabilitācijas un ar to saistīto papildu izdevumu atlīdzību un kompensāciju par darbspēju zaudējumu.

Kādas ir sociālās garantijas pēc konstatētās arodslimības vai pēc nelaimes gadījuma darbā?

Apstiprinātas arodslimības gadījumā vai pēc darbā notikuša nelaimes gadījuma, kurš izmeklēts un reģistrēts atbilstoši normatīvo aktu prasībām, nodarbinātais var saņemt:

- pārejošas darba nespējas pabalstu (līdz 52 kalendārajām nedēļām, 80% apmērā no mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas);
- atlīdzību par darbspēju zudumu (atlīdzības apjoms atkarīgs no kaitējuma sekām un mēneša vidējo apdrošināšanas iemaksu algas);
- vienreizēju pabalstu, ar ko var aizstāt atlīdzību par darbspēju zudumu, ja darbspēju zaudējums noteikts 10-24% apmērā uz mūžu. Arodslimniekam vai darbā notikušajā nelaimes gadījumā cietušajam tiek apmaksāti:
 - ar ārstēšanu saistītie papildu izdevumi un pakalpojumi;
 - rehabilitācijas un pārkvalificēšanās izdevumi;
 - tehnisko palīgīdzekļu iegāde un remonts;
 - ceļa izdevumi, apmeklējot ārstniecības iestādi vai medicīniskās rehabilitācijas iestādi, kā arī samaksa par pavadona pakalpojumiem;
 - apdrošinātās personas aprūpe, ja tā nevar sevi apkopt un tai ir nepieciešama pastāvīga citas personas palīdzība.

Ja arodslimības vai darbā notikuša nelaimes gadījuma dēļ ir iestājusies darbinieka nāve, tad ģimenei tiek izmaksāta:

- atlīdzība par apgādnieka zaudējumu darbnespējīgiem ģimenes locekļiem,
- apbedīšanas pabalsts.

Kur var iepazīties ar MK noteikumiem un meklēt papildu informāciju?

Kritieni no augstuma samērā plaši ir aprakstīti grāmatā "Darba drošība", kas izdota Latvijas - Spānijas divpusējā sadarbības projekta ietvaros "Atbalsts turpmākai likumdošanas saskaņošanai un institūciju stiprināšanai darba drošības un veselības jomā".

Viena no pilnīgākajām interneta mājas lapām par darba aizsardzības jautājumiem ir Eiropas Darba Drošības un veselības aizsardzības aģentūras nacionālā kontaktpunkta Latvijā mājas lapa: www.osha.lv. No šīs tīmekļa vietnes var viegli nokļūt gan uz Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības vietni, kurai saskarne daļēji (pagaidām) arī ir nodrošināta latviski, gan arī uz citu dalībvalstu nacionālo kontaktpunktu vietnēm. Taču jārēķinās, ka informācija pamatā būs attiecīgās dalībvalsts valodā. Arī Eiropas aģentūras dokumenti visbiežāk ir tikai angļu, retāk arī franču un vācu valodā, reizumis vēl kādā citā valodā, piemēram, spāņu. Taču daļa no faktu lapām ir izdotas arī latviešu valodas versijā, piemēram, 49. - "Drošs darbs uz jumtiem". Angļu valodu labi pārvaldošajiem noderīgs informācijas avots varētu būt britu veselības un drošības uzraudzības iestādes (HSE) vietne:

www.hse.gov.uk/falls/index.htm.

Kur un kādā veidā var saņemt informāciju un konsultācijas?

- Valsts darba inspekcijā

K.Valdemāra ielā 38, Rīgā, LV-1010

Tālrunis 7021751

www.vdi.lv

vai Valsts darba inspekcijas reģionālajās inspekcijās

- LR Labklājības ministrijas Darba aizsardzības
politikas nodaļā

Skolas ielā 28, Rīgā, LV-1331

Tālrunis 7021527, 7021526

www.lm.gov.lv

- Latvijas darba devēju konfederācijā

Vīlandes ielā 12-1, Rīga, LV 1010

Tālrunis 7225162

www.iddk.lv

Informatīvi skaidrojošais materiāls saskaņots ar
Valsts darba inspekciju.

Bukletu sagatavoja:

A/S "IBNA"

Slokas 13,

Rīga, LV-1007

Telefons 7607900

www.ibna.lv

2005